

Голові разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 38.053.014
Чорноморського національного
університету імені Петра Могили,
доктору наук з державного
управління, професору
Ємельянову Володимиру
Михайловичу

ВІДГУК

офіційного опонента
доктора наук з державного управління,
професора кафедри публічного управління та митного адміністрування
Університету митної справи та фінансів,
Івашової Людмили Миколаївни
на дисертаційну роботу здобувача наукового ступеня доктора філософії
Шевченко Лілії Василівни
на тему «Розвиток культурної дипломатії в реалізації зовнішньої
політики України і врядуванні»,
подану до захисту в разову спеціалізовану вчену раду ДФ 38.053.014
у Чорноморському національному університеті імені Петра Могили
на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності
281 – публічне управління та адміністрування

Актуальність теми дисертації, її зв'язок з науковими програмами, темами. Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що на високому теоретичному і практичному науковому рівні успішно заданий вектор розвитку вже існуючих програм мистецьких резиденцій за кордоном для представників українських мистецьких кіл, програм підтримки українських студій за кордоном з метою сприяння освітнім, культурним і науковим інституціям, що працюють у сфері української культурної дипломатії за межами України в реалізації зовнішньої політики України і врядуванні. Важливим є представлення іноземним аудиторіям нових українських явищ і контекстів (сталого розвитку, гендерних аспектів рівності), розповідь світові про внесок України до світової культури через проєкти, миротворення через нескорення і боротьбу українського народу з агресором.

Важливою ініціативою є комплексні дослідження моделей культурної дипломатії, які визначені в дисертаційній роботі пріоритетними – як для програмної діяльності, так і з метою ідентифікації основних наративів, через які Україну бачить світ.

Зазначене свідчить, що тема дисертаційного дослідження є актуальною та практично значущою, що, зокрема, підтверджується зв'язком з науково-

дослідною роботою Чорноморського національного університету імені Петра Могили.

Зазначене визначає головні аспекти актуальності теми дисертаційного дослідження Шевченко Лілії Василівни, в якому обґрунтовано теоретико-методологічні положення та розроблено практичні рекомендації щодо розвитку культурної дипломатії в реалізації зовнішньої політики України в контексті публічного управління на основі концептуальних засад щодо міжнародних відносин в системі багаторівневого врядування.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Аналіз змісту дисертації та анотації, рекомендацій та висновків свідчить, що наукова новизна дослідження має належний рівень обґрунтованості. Усі наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані та відповідають меті та завданням роботи, що забезпечується адекватністю обраних методів дисертаційного дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є фундаментальні положення теорії державного управління та напрацювання вітчизняних і зарубіжних учених з питань розвитку культурної дипломатії в реалізації зовнішньої політики України і врядуванні на основі концептуальних засад для міжнародних відносин в системі багаторівневого врядування. В дисертаційному дослідженні проаналізовано значну кількість нормативно-правових актів, наукові здобутки та прикладні напрацювання вчених і практиків.

Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методологічних положень та розробка практичних рекомендацій щодо розвитку культурної дипломатії в реалізації зовнішньої політики України в контексті публічного управління на основі концептуальних засад для міжнародних відносин в системі багаторівневого врядування.

Обґрунтованість висунутих дисертанткою наукових положень підкріплюється логічним викладенням матеріалу, глибоким аналізом та узагальненням теоретичного та практичного досвіду, залученими матеріалами та науковими джерелами з фахових питань, впровадженням отриманих результатів в практичну діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування. Основні наукові положення, висновки і практичні рекомендації, викладені в дисертації, є достатньою мірою обґрунтованими, логічними і послідовними.

Достовірність результатів і новизна дослідження, повнота їх викладу в опублікованих працях. Достовірність висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі, забезпечена використанням наукової методології та застосуванням сучасних методів проведення досліджень. Уважне ознайомлення зі змістом дисертації, анотації до неї та наукових публікацій дисертанта дає підставу визначити основні наукові положення та висновки, що характеризуються науковою новизною і відображають особистий внесок дисертантки, ступінь їх обґрунтованості та достовірності.

Наукова новизна одержаних результатів визначається особистим внеском автора у вирішення актуального наукового завдання у галузі публічного управління, що полягає в обґрунтуванні концептуальних засад культурної дипломатії в системі публічного управління в багаторівневому врядуванні.

Найсуттєвіші результати дослідження, що містять наукову новизну, полягають у тому, що авторкою *вперше* розроблено та науково обґрунтовано концептуальні засади культурної дипломатії в системі публічного управління в багаторівневому врядуванні (територіальних програмах та ініціативах; європейському територіальному співробітництві; макрорегіональних стратегіях; місцевому розвитку), які, на відміну від раніше описаних у науковій літературі концепцій, передбачають особливості розподілу відповідальності суб'єктів культурної дипломатії для міжнародних відносин в державно-управлінському контексті та за ключовими тематичними напрямками (сталий розвиток і спільний глобальний порядок денний в культурній дипломатії; культурна дипломатія в багаторівневому врядуванні на місцевому рівні; жіноча дипломатія та гендерні аспекти в культурній дипломатії) через реалізацію короткострокових програм, заходів середньострокової та довгострокової перспективи в процесі імплементації норм та стандартів ЄС;

Дисертанткою *удосконалено* сутність та зміст культурної дипломатії, основні категорії та поняття «культурна дипломатія», що обумовлюється еволюцією сучасної моделі дипломатії: становленням та розвитком державних та недержавних інституцій з новим колом функцій за рахунок збільшення відкритості й прозорості державних та недержавних суб'єктів культурної дипломатії; активізацією міжнародної стратегічної комунікації у багаторівневому врядуванні (багатосторонні переговори, багатостороння культурна дипломатія); новими видами та напрямками здійснення культурної дипломатії для міжнародних відносин. У роботі культурна дипломатія розглядається як курс дій на засадах обміну ідеями, цінностями, традиціями та іншими аспектами культури чи ідентичності для розвитку міжнародних відносин, посилення культурного співробітництва, просування національних інтересів за кордон у багаторівневому врядуванні через державний та приватний сектор, громадянське суспільство.

Удосконалено методологічні положення дослідження культурної дипломатії в галузі науки «Публічне управління та адміністрування» через дослідження наукових підходів через визначення завдань публічного управління щодо зовнішньої політики держави на основі міжнародних, європейських норм та норм внутрішньодержавного права з метою створення цілісного позитивного образу держави, орієнтованого на цінності; методологію дослідження культурної дипломатії в публічному управлінні з акцентом на векторах розвитку культурної дипломатії в заданому контексті в умовах невизначеності та нестабільності (поділ влади; розподіл відповідальності; надання відповідних прав), за якими поділ влади розглядається як змістовне поле культурної дипломатії (види, інструменти, методи) в загальному контексті; розподіл відповідальності між суб'єктами розглядається з позиції ролі та місця культурної дипломатії з позиції стратегічного контексту, зокрема Стратегії публічної дипломатії МЗС України,

Стратегії Українського інституту, аналітичних документів щодо сприйняття України за кордоном, дослідження МЗС України; надання відповідних прав розглядається як узагальнюючий компонент в контексті багаторівневого врядування в умовах євроінтеграційних процесів.

Авторкою *удосконалено* підходи до систематизації розподілу відповідальності між суб'єктами культурної дипломатії в реалізації зовнішньої політики України в системі публічного управління з позиції її ролі та місця в стратегічному контексті в правовій системі, яка здатна зберігати певний ступінь стабільності за умов практичного сходження від абстракції адміністративних категорій до інституційного забезпечення конкретних законів, норм та стандартів стосовно забезпечення національних інтересів України у відповідному процесі (в умовах євроінтеграції України та нереалізованого правового потенціалу культурної дипломатії виникає необхідність легітимізації культурної дипломатії як окремого напрямку публічної дипломатії та розвитку стратегічних напрямів з питань транскордонного співробітництва, актуалізації порядку денного сталого розвитку та забезпечення прав людини, врахування гендерних аспектів культурної дипломатії).

Також, *удосконалено* механізми впровадження культурної дипломатії у процесі закріплення іміджу країни на міжнародній арені у вітчизняну систему публічного управління у таких аспектах як: зовнішньо-культурна політика, що націлена на збереження національної культури, захист національної ідентичності в міжнародній комунікації та інші цілі; врахування в дипломатичній практиці країни культурних здобутків з метою досягнення міждержавного взаєморозуміння; використання різнопланових чинників, таких як культура, мистецтво й освіта, для захисту та просування національних інтересів на міжнародному рівні.

За окремими аспектами наукової новизни *набули подальшого розвитку* підходи до аналізу етапів становлення та розвитку культурної дипломатії в історичному контексті через урахування: сукупності нових технологій та інструментів зовнішньої політики, що реалізуються державними і недержавними суб'єктами культурної дипломатії з метою впливу на закордонну громадськість, політичні процеси та прийняття політичних та управлінських рішень в рамках діяльності політичних інститутів; нових змісту та сутності культурної дипломатії як міждисциплінарної сфери з теоретичними, концептуальними та методологічними міждисциплінарними зв'язками (стратегічною комунікацією, сталим розвитком, міжнародними відносинами, зв'язками з громадськістю та регіональними дослідженнями); через врахування онтологічного (якою є природа реальності становлення та розвитку культурної дипломатії) та епістемологічного (що таке реальність, в якій формується нова суспільна модель культурної дипломатії) підходів; аналіз контексту та чинників впливу на внутрішнє та зовнішнє середовище на основі полікритеріального підходу до угруповання чинників впливу культурної дипломатії як сучасного феномену в реалізації зовнішньої політики України (чинники впливу, які втратили свої ознаки в результаті появи нових технологій та суб'єктів культурної дипломатії; чинники

впливу, які в процесі адаптації до змін у внутрішньому або зовнішньому середовищі (або обох), мають характерні ознаки таких, що: втратили стійкість, або послабили чи посилили свій вплив, хоча й не були заздалегідь визначені – в цьому випадку майбутні зміни в середовищі не можуть ідентифікуватися завчасно, тому для цього способу характерним є реагування із запізненням; чинники впливу, які набули нових ознак за наявності механізмів постійного розвитку).

Також, за авторською концепцією, *набули подальшого розвитку* моделі культурної дипломатії в умовах появи нових акторів, актуалізації нових її видів, інструментів та методів на основі становлення та розвитку нових національних правил і положень, інструментів, стимулів, правової інфраструктури, технічної допомоги у новому розподілі відповідальності між суб'єктами культурної дипломатії з позиції їх ролі та місця в міжнародних відносинах; зарубіжні моделі культурної дипломатії в міжнародних відносинах мають спільні й особливі характеристики щодо функцій; суб'єктів; форм та засобів національної моделі: класифікацію моделей культурної дипломатії представлено за ознаками централізованості, джерел фінансування суб'єктів культурної дипломатії, форм та засобів діяльності суб'єктів культурної дипломатії (існуючий підхід до групування моделей за ознаками централізованості, фінансування суб'єктів культурної дипломатії; форм та засобів діяльності суб'єктів культурної дипломатії, що дозволяє розглядати зарубіжні моделі культурної дипломатії у контексті міжнародних відносин, доповнено розподілом відповідальності між суб'єктами культурної дипломатії в реалізації зовнішньої політики України, що дозволяє враховувати особливості процесу прийняття управлінських рішень в умовах невизначеності та нестабільності, зокрема закономірності, які виникають у процесі вибору, розробки, прийняття, реалізації, оцінки рішень у процесі управління та форми їх втілення в умовах невизначеності).

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи є результатом особистих наукових досліджень автора щодо вирішення актуального наукового завдання у галузі публічного управління та адміністрування, що полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних положень та розробці практичних рекомендацій щодо розвитку культурної дипломатії в реалізації зовнішньої політики України і врядуванні на основі концептуальних засад для міжнародних відносин в системі багаторівневого врядування.

Усі наукові результати, що викладені в дисертаційній роботі та виносяться на захист, одержані Лілією Василівною самотійно.

Значення роботи для науки і практики та шляхи використання результатів дослідження. Основні теоретичні положення, висновки і пропозиції дисертаційної роботи мають практичне спрямування та забезпечують методичне та практичне підґрунтя для удосконалення механізмів державного управління в сфері розвитку публічної дипломатії в Україні.

Результати дослідження були використані у роботі Міністерства закордонних справ України, Генерального Консульства України в Любліні, Громадської ради при Міністерстві закордонних справ України, Міністерства культури та туризму України, УГО «Територія Жінок», а також в міжнародній проектній діяльності.

Теоретичні положення та практичні рекомендації, які обґрунтовано в дисертаційній роботі, впроваджені в навчальний процес у Чорноморському національному університеті імені Петра Могили.

Оцінка оформлення дисертації та змісту анотації. Дисертація та анотація оформлені згідно з вимогами МОН України. Зміст дисертаційної роботи логічний, мова викладення зрозуміла, виклад матеріалу послідовний і розкритий достатньою мірою.

Результати дослідження опубліковано в 4-х статтях наукових вітчизняних фахових виданнях (категорія Б); 1 статті в інших виданнях України; 3-х опублікованих працях у виданнях апробаційного характеру.

Ознайомлення з текстом анотації дає змогу констатувати, що її зміст повною мірою відображає основні положення та висновки дисертації та не містить зайвої інформації.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. У цілому, позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, необхідно зробити певні зауваження та вказати на окремі положення роботи, що викликають дискусію:

1. У розділі 1 «Теоретичні засади дослідження культурної дипломатії в реалізації зовнішньої політики України і врядуванні» авторкою запропоновано методологічні засади дослідження культурної дипломатії через врахування онтологічного та епістемологічного підходів, а також аналіз контексту та чинників впливу на внутрішнє та зовнішнє середовище на основі полікритеріального підходу до угруповання чинників впливу культурної дипломатії як сучасного феномену в реалізації зовнішньої політики України. Дисертантка пропонує враховувати вплив різноманітних чинників на засадах принципу історизму. В цьому контексті з тексту роботи не зовсім зрозуміло: які якісно нові зміни в зовнішній політиці й дипломатії європейських держав досліджуваного періоду суттєво впливають на події та факти? А також, вплив яких чинників є детермінованим, а які чинники, на думку авторки, є справді випадковими?

2. На нашу думку, в дисертаційному дослідженні (Розділ 1) потребують більшого узагальнення та висвітлення наукові підходи щодо розкриття сутності поняття «методологія культурної дипломатії».

3. У дисертаційному дослідженні представлено успішний досвід різних країн у формуванні ефективних моделей культурної дипломатії, який є відправною точкою для формування зовнішньої політики України в стратегічному контексті. Втім, потребує уточнення, чому саме ці країни дисертантка обрала для аналізу.

4. У підрозділі 3.2 багато уваги приділено гендерним аспектам культурної дипломатії, зокрема зазначена роль жінок-мігранток у популяризації української культури, збереження національної ідентичності та культурних цінностей. Однак робота набула би більшої вагомості якби автор підкріпила викладений матеріал даними щодо культурних заходів у різних країнах світу за участю українських жінок-мігранток та висвітлила досвід популяризації українських національних традицій в цих країнах.

Водночас, висловлені зауваження та пропозиції мають дискусійний характер і не знижують загальної високої оцінки результатів дослідження.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертаційна робота є завершеним самостійним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему. Дисертація виконана на достатньо високому теоретичному рівні, розділи дисертації пов'язані між собою структурно і змістовно, висновки роботи є достатньою мірою аргументованими і доказовими. Рівень проведеного дослідження та його практична спрямованість свідчать про наукову зрілість здобувача.

Важливість одержаних дисертантом наукових результатів, їх практична цінність у сукупності становлять необхідні підстави для твердження про те, що представлена дисертаційна робота Шевченко Лілії Василівни на тему «Розвиток культурної дипломатії в реалізації зовнішньої політики України і врядуванні», відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 341 від 21.03.2022 р.), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

доктор наук з державного управління,
професора кафедри публічного управління
та митного адміністрування
Університету митної справи та фінансів

Людмила ІВАНОВА

Людмила ІВАНОВА

Людмила ІВАНОВА
Вчений секретар
митної справи та фінансів

Тетяна Коричина

Тетяна Коричина